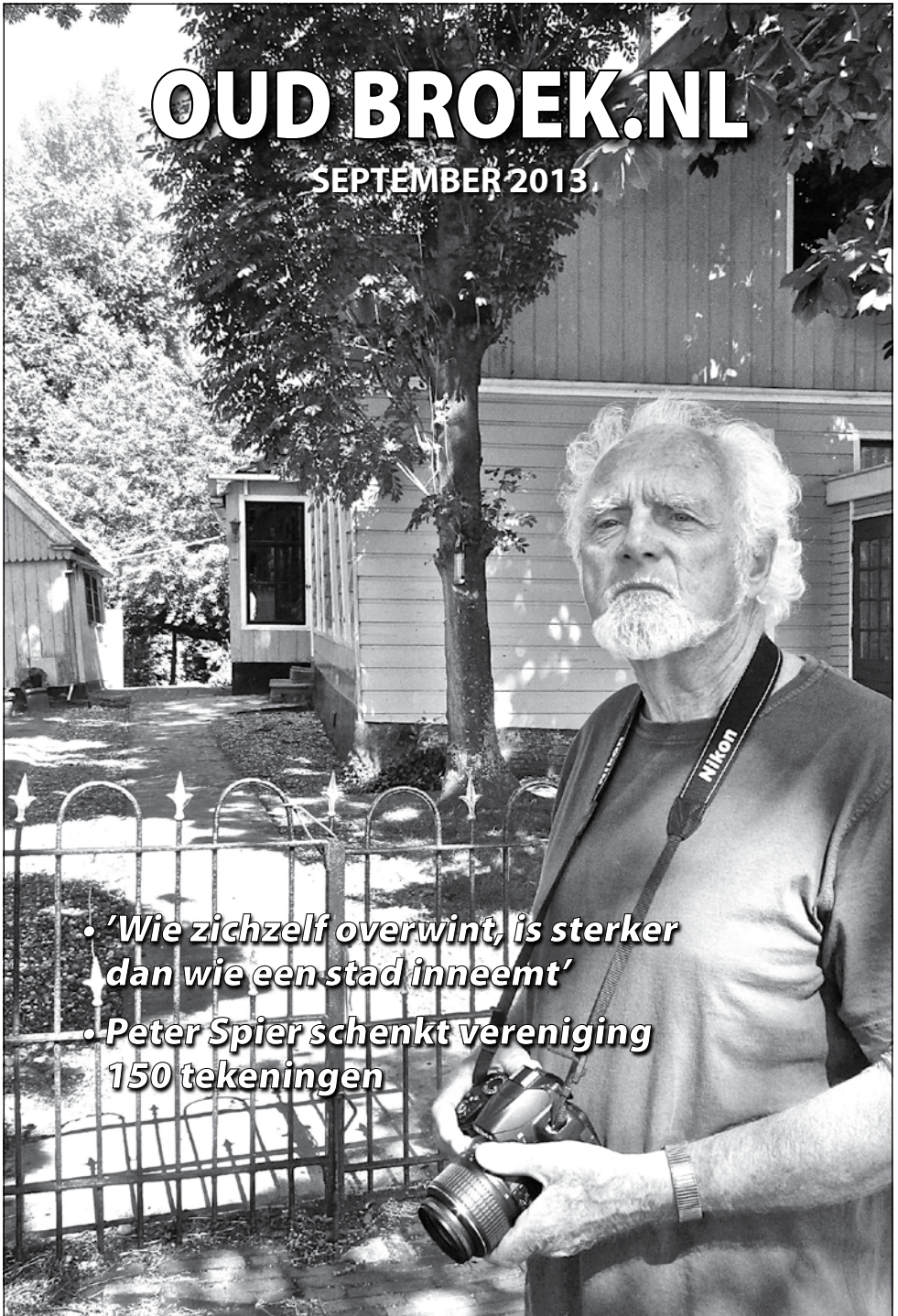

oud broek.nl

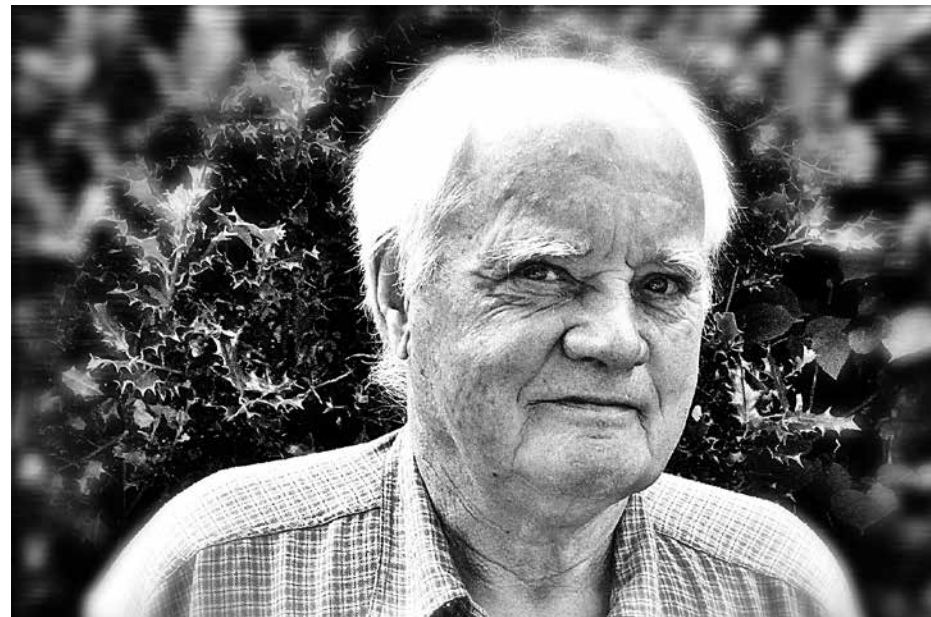
SEPTEMBER 2013

- *'Wie zichzelf overwint, is sterker dan wie een stad inneemt'*
- *Peter Spier schenkt vereniging 150 tekeningen*

Op de voorpagina:
Jan de Waal in karakteristieke houding.

Emigrant Jan van den Boom keert graag en vaak terug naar Broek in Waterland

COLOFON

Het bestuur van Vereniging Oud Broek in Waterland:

Naam	Positie	E-mail	Telefoon
Dick Broeder	Voorzitter	d.broeder@hetnet.nl	020-4033032
Atsie Drijver	Secretaris, Collectie	atsiedrijver@zonnet.nl	020-4031201
Jan Maars	Projecten, Rondleidingen	j.maars@planet.nl	020-4031118 06-53923773
Aagje Bruijn	Collectie	j.j.wortel@hetnet.nl	020-4031216
Hillie Honingh	Penningmeester	hilliehoningh@gmail.com	020-4031567
Jan Hoetmer	Bestuurslid	sanjan65@hetnet.nl	020-4033714
Frouke Wieringa	Broeker Bijdragen	brawier@xs4all.nl	020-4031614

Medewerkers: Studio Hans Mulder, Hanneke de Wit, Nico Merkelijn.

Correspondentieadres: Vereniging Oud Broek in Waterland, Buitenweeren 17,
1151 BE Broek in Waterland

E-mail: info@oudbroek.nl • <http://www.oudbroek.nl> • Rabobank: 31.07.02.194

ISSN: 2211-8675

'Het is een gevoel van thuiskomen'

'Boompjes' heetten ze. Het waren de heerlijke roomboterkoekjes, die bakker Piet van den Boom bakte. Hij zat aan het Roomeinde pal tegenover de lagere school. "Mijn moeder deed de winkel," zegt zoon Jan van den Boom. "Vader bakte brood en koek; op zijn bakfiets bracht hij zijn bakkerswaren rond."

Jan is in 1940 geboren; toen hij dertien was, emigreerde het gezin naar Australië. Hij komt geregeld terug naar Broek in Waterland, waar hij logeert bij Aagje Bruijn en Jaap Wortel. Ook in de zomer van 2013 is hij voor een week of tien 'over' - een mooie kans om hem op het spreekgestoelte te laten plaatsnemen.

Zijn kinderjaren stonden in het teken van een groot drama, vier jaar voordat Jan werd geboren. Terwijl de moeder van Jan in het kraambed lag om haar tweede dochttertje te baren, verdrook haar oudste dochttertje van drie jaar in de Dee.

'Eefje heette ze,' zegt Jan. "Ze dreef als een pop in het water. Mijn vader heeft haar eruit gehaald." Zijn ouders spraken nooit over haar. "Ze hebben haar vlechten afgeknipt en bewaard; die heb ik eens mogen zien." Na het tweede dochttertje werd nog een meisje geboren, vervolgens kwam Jan en daarna weer een meisje. Eefje verdrook op 16 september, Jan is van 29 september. "Op mijn verjaardag kreeg ik nooit wat." Jan vertelt het gelaten. September stond in het teken van rouw om het verdrongen zusje; droefenis overschaduwde de gedachte aan cadeautjes of een feestje.

Pandje Van den Boom aan het Roomeinde.

Illustratie uit het boek 'De koe die in het water viel' van Peter Spier.

Vier bakkers

Broek in Waterland was in de jaren dertig van de vorige eeuw vier warme bakkers rijk. Behalve Van den Boom waren dat Olie, Bijl en Van de Vegte. Dan waren er ook nog enige koude bakkers die niet zelf bakten, maar wel brood ventten. "Je had wit en bruin brood, roggebroom, ja, ook taart en vooral veel koekjes," vertelt Jan, "en met Sinterklaas vanzelfsprekend speculaas en boterletters."

Bakkers hadden het, net als andere kleine zelfstandigen, niet breed. "Knechts mochten niet voor half zes beginnen met bakken," herinnert Jan zich. "Mijn vader had een vergunning om te beginnen wanneer hij wilde, maar hij werkte dus helemaal alleen. Er was veel politiecontrole. In drukke tijden zag hij nauwelijks zijn bed; dan deed hij een dutje met zijn hoofd op tafel." Zijn vader was afstandelijk, moeder niet; die kon haar kinderen nog weleens over de bol aaien of in haar armen nemen. Jan hielp zijn vader van kleins af. "Koekjes op de plaat zetten. 's Ochtends voor school met de melkwagen mee de Noordmeer in om brood te brengen naar De Gier."

Om twaalf uur ging de school uit; dan stond zijn fiets klaar. Hij moest over de vaart bij het Zuid-einde naar 'Hoppie', halverwege Zuiderwoude, waar een paar boeren zaten te wachten op brood. Daarna at hij zelf warm, voordat hij weer naar school moest. "Na school was het aardappelen schillen voor de volgende dag." In Australië heeft hij gezworen: "Ik schil nooit meer een aardappel."

Jan vertelt dat zijn vader in de oorlog vliegeniers hielp, wier vliegtuig door de Duitsers was neergehaald. Zij kregen thuis in de kelder tijdelijk onderdak, totdat zij door kameraden werden opgehaald. Beetje bitter: "Geen enkele piloot is nog eens langs geweest om mijn vader te bedanken. Dat doet pijn."

Piet van den Boom had tijdens de oorlog een radio, hetgeen was verboden. "De Duitsers hadden een kamp opgebouwd achter de school. Ze hebben mijn ouders en zusjes eens tegen de muur gezet, terwijl ze in huis op zoek gingen. Gelukkig hebben ze de radio, die op zolder stond, niet gevonden." Vader zat dus in het verzet, moeder in feite ook. "Moeder hing wasgoed aan de lijn in de kleuren rood, wit, blauw en oranje. Dat konden voorbijgangers goed zien, als ze van de kerk over de brug richting Roomeinde gingen."

Een paar jaar na de oorlog kreeg Jan - hij was acht jaar - een ongeluk, toen hij samen met Huug Spaans een paard moest ophalen. Het paard trof hem met een been in zijn gezicht. "Kijk, u kunt het litteken nog zien."

Souvenirs

Rond 1950 deed bakker Van den Boom zijn zaak van de hand. Vanaf zijn oude bakkerskar ging hij, bij de kerk en aan het Havenrak, souvenirs verkopen aan de talloze toeristen die Broek in Waterland aan deden. Zij kwamen met een boot aan bij de Erven, of in een toerbus, om naar de kaasboerderij van Wiedemeijer of Bruijn te gaan.

"Mijn vader, moeder en zusjes waren in Volendams kostuum gestoken." Jan zelf had niet veel lol in het verkopen van souvenirs. Liever wendde hij zich tot de toeristen met de vraag of ze 'stamps' voor hem hadden, postzegels. Die hadden ze wel: Jan begon een mooie verzameling. De souvenirhandel was een tussenstop; uiteindelijk doel was emigratie naar Australië. "Met name mijn moeder wilde weg," vertelt Jan. "Ik wilde helemaal niet emigreren. Ik zat op school in Zunderdorp en had het, na moeilijke jaren op de lagere school in Broek in Waterland, juist erg naar mijn zin."

Op 5 januari 1954 vertrok het gezin Van den Boom naar Australië. Vader vond meteen werk bij het stadsbedrijf in Melbourne, dat pijpleidingen aanlegde. Jan ging later in de houtzagerij, waar hij goed verdiende. Hij trouwde, maar is inmiddels gescheiden; hij heeft een zoon, twee dochters en acht kleinkinderen.

"Het is een gevoel van thuiskomen," zegt Jan over zijn vakanties in Broek in Waterland. Wat hij mist in Australië? "De Hema-rookworst," antwoordt hij. "Rolmops. En de kermis in Broek in Waterland. Bij mijn vorige verblijf hier, in 2008, heb ik de kermis gemist, maar dit jaar blijf ik tot na de feestweek."

Hanneke de Wit

Pétanque

Jan van den Boom was iedere maandag op het Kerkplein te vinden, waar een vaste groep pétanque speelt, jeu de boules.

Hier slaat Jan zijn slag; rechts Mathieu Mentink.

Een (on)verdienstelijk Fransman

In ons nummer van 20 augustus jl. spraken wij U over de plagerijen, waaraan te Antwerpen de Liefdezusters blootstonden. Vanwege de commissie der godshuizen. Wij komen nog eens op dat feit terug, omdat wij den lezer gaarne in kennis willen brengen met de heer Biart, den president van bovengenoemde Commissie, die verleden jaar eene poging waagde om zich voor ons vaderland verdienstelijk te maken door de uitgaaf eener brochure, getiteld: Le Bien faisance en Hollande.

De man doet zich in dat werkje voor, alsof hij ten onzent op het gebied der weldadigheid alles terdege heeft opgenomen, en bracht natuurlijk ook een bezoek aan het Binnen-Gasthuis te Amsterdam. Na eerst te hebben medegedeeld, dat de uitmuntende directeur dr. Thijssen hem daar ontving; na vervolgens eenige statistischen opgaven te hebben gegeven omtrent bevolking en sterftcijfer, verhaalt hij verder een zeer eigenaardige bijzonderheid, waaruit men zou moeten afleiden, dat de heer Biart nooit een voet in het Gasthuis gezet, althans geen enkele der ziekenzalen bezocht heeft. Ziehier wat hij schrijft: "Ik beken het, mijne verbazing was groot, toen ik bevond dat in de openbare gasthuizen van Amsterdam de Zusters van den roomschen godsdienst aan het hoofd der ziekenverpleging staan, en vernam, dat een zoo bij uitstek protestantsche bevolking als die van de hoofdstad van Holland, zich in dien toestand schikte".

Uit deze aanhaling leeren wij hoe weinig vertrouwen wij stellen kunnen in fransche werkjes, waarin hollandsche toestanden beschreven worden. Geen wonder, dat vele Franschen, op hun reisgids afgaande, nog altijd naar Broek in Waterland reizen, om daar te bewonderen wat er nooit te zien was of ten minste reeds sedert eenige tientallen van jaren verdwenen is; vooral om er het massief gouden hek te aanschouwen, waarmede het dorpje Broek voor den bezoeker wordt afgesloten, en om er den rijken portier te zien, die voor het openen, sluiten en bewaken van het hek jaarlijks wordt bedacht met een som van dertig duizend frank.

De katholieke Liefdezusters in het Amsterdamsch Binnen-Gasthuis bestaan evenmin als het gouden hek in Broek. Maar de heer Biart heeft ze gezien; dat getuigt hij zelf in zijn boekje. Behalve het Binnen-Gasthuis heeft ook het Roomsche-Maagdenhuis de eer van een bezoek gehad. Daar heeft hij inderdaad de roomsche Liefdezusters ontmoet; maar zij schijnen hem in een enigszins ontevreden bui gebracht te hebben. "De jonge weesmeisjes - zegt hij - hebben allen, zeer weinigen uitgezonderd, een bleeke gelaatskleur, de trekken der kwijning, en velen harer bezwijken voor de aanvallen der onverbiddelijke tering." Wie hem dat in het oor heeft gefluisterd, weten wij niet; maar als de man eens een onderzoek had gedaan omtrent de zeldzaam voorkomende sterfgevallen in het Maagdenhuis, dan zou hij wellicht zijn overdrijving in de pen gehouden hebben.

Uit: *De Tijd*, 1 September 1881.

Herinneringen van N.C. Rümke-Bakker (1976, onvoltooid)

Een zeer vreemde kostganger

Het zal nu wel het allerlaatste epistel over Broeker toestanden en mijn jeugd (voor zover in ze mij nu herinner) zijn. Telkens komt het in mij op dat ik U nog nooit geschreven heb over de moordaanslag door Gerard Wijnveldt op van Engelenburg. Ik wil dat nu doen maar zou dit graag 'entre nous' willen beschouwen. 't Is wel een dorpsdrama.

Welnu here it goes:

Sinds ik mij herinneren kan was de heer van E. in huis bij het gezin van burgemeester Wijnveldt. Wij waren nog kleuters. Hij stond onder curatele, was bij de familie geplaatst als betalend logé met verzoek hem als volontair op de secretarie te laten werken. Van E. was Delfts student, gesjeesd. Wat er gebeurd was weet ik niet. Ik vraag mij af of mijn ouders dit ooit geweten hebben.

Natuurlijk moet het zover ik reeds vroeger zei iets 'ergs' geweest zijn. Een aristocratische familie laat niet de enige zoon onder curatele zetten en krijgt dit gedaan op losse gronden. Hij was al eerder in de Betuwe in Schoonrewoerd thuis geweest. Hij was sterk aan drank verslaafd. Hij kwam geregeld in Broek bij alle notabelen aan huis. Was begaafd, speelde piano, leidde de rederijders kamer 'Tracht'. Speelde en begeleidde de kinderezangvereniging, ook de 'grote' zangvereniging etc.

Hij was een opgewekte man. Voor ons als kleuters speelde hij voor Sinterklaas, trakteerde met de kermis enz. enz. Bij de familie W. was hij tot grote hulp bij de studie van de kinderen. Ter beloning schonk mevr. W. heus steeds drank. Op de secretarie waar hij als volontair kwam (hij had het diploma 'secretaris') mocht hij werk doen. Dagelijks zag men hem met burgemeester Wijnveldt naar het raadhuys gaan. De familie had dus een financieel voordeel en bij het werk een goede hulp aan hem.

In plaats van te proberen hem van de drank af te houden werd hem daar steeds geschonken. Hij ging met Jan en alleman om, zat in alle kroegen. Toen hij ingeburgerd was nam hij steeds meer werk van de burgemeester over. Deze ging achteruit. Kreeg ataques. Toen kwam de tijd dat hij van de drank af wou en mijn vader daarover raadpleegde, die hem alle hulp toe zei, ons huis voor hem open stelde, wist hoe moeilijk het zijn zou, maar ook hij deed wat hij kon ter wille van Sijtje S(wart) van wier genegenheid voor hem men wel een beetje opkeek.

Wim van Engelenburg met zijn echtgenote bij de theekepel omstreeks 1910

J.E.T. Wijnveldt, burgemeester van 1891 tot 1909

Nelly Bakker in 1893 op de arm van haar vader. Naast hen Nelly's moeder, links dienstbode Zwaantje

De familie W. werkte niet mee, probeerde steeds weer hem tot de drank te verleiden. De burgemeester takelde meer en meer af. Van E. wilde op het laatst graag weg bij de familie W., hetgeen mijn vader heel goed kon aanvoelen en meewerkte een pension voor hem te vinden. Hij kwam op de Kant te wonen bij Kuijper, naast de school rechts.

Het spreekt vanzelf dat dit heengaan voor de familie W. een grote financiële tegenvaller was: hij betaalde, deed op het laatst vrijwel al het werk op 't raadhuis, hielp de kinderen bij hun huiswerk etc. etc. Voor een gezin met 5 kinderen was dit vertrek dus een grote financiële strop. Ik geloof dat dit wel eens onderschat is, maar Men mocht de familie (of liever Mevrouw) helemaal niet, het was goed dat hij er wegging. Wel te begrijpen is de haat van sommige vroegere 'kameraden' waar van E. nu zich ver boven stelde en vooral van den oudsten zoon Gerard.

Er verscheen in de Noord Hollander een groot stuk tegen van E.; hij werd uitgescholden voor 'schijnheilig, zuiplap' etc. Precies herinner ik me dit niet meer. Wel dat verschillende notabelen zich tegen dit stuk verzetten en een tegen stuk schreven onder het motto dat 'wie zich zelf overwint sterker is dan wie een stad inneemt'. Er waren elf ondertekenaars: de heer Schoemaker, Koker, mijn vader en verschillende raadsleden e.a.

Gerard begon te dreigen. Men had een hekel alleen 's avonds uit te gaan. Ook ontpopte Gerard andere psychopathische trekken, viel een paar alleen wonende vrouwen lastig. In één woord er heerste spanning in het dorp. Angstige spanning. Eens toen de oude heer W. op het raadhuis weer een attaque had gehad en mijn vader gehaald werd, wilde hij mijn vader aanvallen die op raad van de politie agent maar vluchtte met achterlating van zijn hoofddekse. Later wilde Gerard, toen zijn vader thuis weer een attaque kreeg en mijn vader gehaald werd mijn vader met een mes aanvallen. Mevrouw W. sprong tussenbeide roepende: 'als gij den dokter wilt steken moet je eerst mij steken' en ontblootte haar borst. Een geheid drama. Dit was dus de sfeer waarin het halve dorp leefde. Een en al spanning.

Tot zover het relaas van Nelly Rümke-Bakker.

Moordaanslag met bijl

In: 'Het dorp van mijn grootvader,' vertelt Ton Oosterhuis hoe het verder ging. 'Op een winteravond wachtte Gerard Wijnveldt Van Engelenburg op bij de Kerkbrug, een betrekkelijk stille

De plek van de aanslag op een vrolijker moment

hoek. Hij had zich verscholen achter een van de brede lindebomen, maar daar werd hij gezien door let Rems op haar avondwandeling.

Toen ze Van Engelenburg tegenkwam waarschuwde zij hem: "Daar achter die boom staat iemand." Maar de aangesprokene liep door en een minuut later werd hij aangevallen. Wild sloeg Gerard er met zijn bijl op los. Van Engelenburg werd direct aan z'n arm gewond en kon tegen de wildeman niet veel beginnen. Maar let Rems begon zo hevig te gillen, dat dominee Cremer het in huis hoorde. Hij stormde naar buiten. Eefje Schot, het dienstmeisje van de dominee, kreeg opdracht de dokter te gaan halen, maar met die moordenaar op straat durfde ze het huis niet uit.

Ze rende de tuin in en schreeuwend over het Dee trok ze de aandacht van dokter Bakker. Die rende erheen, tegen zijn dochter roepend dat ze hem moest nakomen met de tas met verband. Gerard was toen al overmeesterd en door veldwachter Pater opgebracht. Bij dominee Cremer zat het hele gezelschap in de keuken, Van Engelenburg hevig bloedend, spaakbeen en ellepijp doorgehakt, hoofdworden, dirie hakken in de bolhoed die evengoed zijn leven had gered.

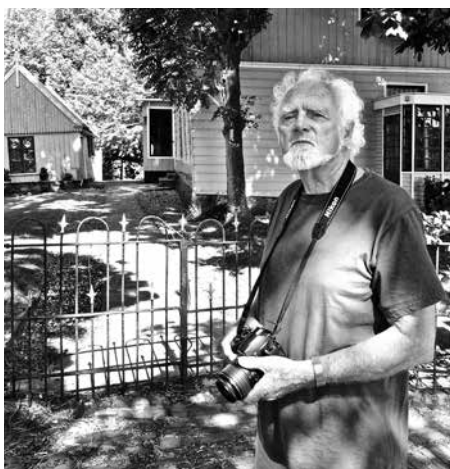
Met de dader ingesloten en de gewonde onder dokters handen, keerde de rust weer. Het liep allemaal nog goed af, maar de opschudding in het dorp was groot. De volgende dag liep Van Engelenburg met een verbonden arm en na die tijd altijd in het gezelschap van een bulldog.

Tot zover het verhaal van Ton Oosterhuis. Zijn boek over Broek in Waterland rond 1900 verscheen in 2009. www.boekscout.nl. De aanslag vond plaats op 26 maart 1908.

Nog enkele feiten:

- Nelly Rümke-Bakker (1889-1976) was de dochter van huisarts Cornelis Bakker (1863-1933). Ze woonden aan de Erven 1.
- Willem van Engelenburg (1860-1934) getrouwd met Sijtje Swart (1871-1914) en later met haar zuster Aagje (1873-1956). Van Engelenburg schreef artikelen en boeken over de geschiedenis van Waterland, o.a. 'De Geschiedenis van Broek in Waterland' (1907).
- Uit de Burgerlijke stand blijkt dat Willem van Engelenburg tegelijk met J.E.T. Wijnveldt in Broek in Waterland kwam wonen. Wijnveldt was van 1891 tot 1909 burgemeester van Broek in Waterland.

Stille kracht achter de schermen

U bent hem ongetwijfeld vaak, zo met zijn camera, tegengekomen in het dorp.

Meer dan een jaar was Jan de Waal bezig om alle Rijksmonumenten (83), Gemeentelijke Monumenten (11), Waardevolle panden(6) en Beeldbepalende panden(75) schitterend in beeld te brengen.

Het resultaat kunt u, voor een klein deel, al op onze website zien: <http://www.oudbroek.nl>
Jan, geweldig bedankt!

Bijna-specialistische molenmaker

In het septembernummer van vorig jaar schreven we al, hoe Jan Visser ons bekende weidemolentje aan de Van Disweg onderhoudt en zorgt dat het er altijd verzorgd uitziet.

Nu was het molentje echter aan groot onderhoud toe. Twee weken waren totaal verrot en moesten dus vernieuwd worden. Niet alleen een moeilijk, maar ook een zeer kostbaar karwei, dat eigenlijk alleen door een specialistische molenmaker geklaard kan worden.

Jan, die niet snel opzij gaat voor een moeilijke klus, dacht een paar weken na en ging de uitdaging aan. Haalde kennis en details van internet, nam de wieken mee naar huis en stak er zeker 50/60 arbeidsuren in.

Kom maar kijken aan de Van Disweg. Het resultaat mag gezien worden. Een echte molenmaker zou het Jan niet verbeteren.

De molen, die zo echt bij het dorp hoort, kan op speciale feestdagen weer als vanouds draaien. Jan namens velen, reuze bedankt!

Bezig met precisiewerk aan de molenwieken

27 april 1858 feest in het dorp

Heden had ons dorp een regt feestelijk aanzien. De door het dorp nieuw aangelegde rijweg werd plegtig ingewijd. Het feest werd geopend door eene aanspraak van de burgemeester, gevolgd door eenige liederen door de

schoolkinderen aangeheven. Vreemd was het schouwspel gedurig wagens door het dorp te zien rijden, waartoe vroeger nooit gelegenheid bestond. De opgerigte eerepoorten, de van alle huizen wapperende vlaggen, waren zoo vele blijken van de geestdrift der bewoners. Concert en bal zullen het feest beluizen.

Algemeen Handelsblad 29-4-1858

De Geestelijke Maagd van Zuiderwoude

Over de historie van Zuiderwoude is veel te vertellen, maar dat het dorp ook een Geestelijke Maagd gekend heeft, zal velen wellicht verbazen. De geschiedenis is als volgt:

In het jaar 1561 is in Zuiderwoude geboren Grietje Hendriks. Haar vader Hendrik en haar moeder Wellemet waren eenvoudige buitenlieden, maar voortreffelijk katholiek. Grietje is door de Voorzienigheid Gods, zo verhaalt de geschiedenis, als brouwersmeid komen te dienen in Haarlem, dichtbij de gemeenschap der maagden 'in den Hoek'. Daar ter kerke gaande is zij 'crachtelijk van Godt geraackt' sodat se, om kort te gaan, **GEESTELIJK MAAGD** werd.

Zij kon lezen noch schrijven, scheen van buiten een simpel bot mensch, maar van binnen was zij vervuld met Goddelijke Wijsheid. Zij was helder van verstand, discreet en voorzichtig, zowel letende op het minste als op het meeste. Verder wordt van haar gezegd: 'sij was seer eel ende beleefd van conditie', zodat men eerder aan een dochter uit de edelstand, dan aan een boerendochter zou denken.

Na vier jaar in de brouwerij gediend te hebben, nam de Moeder-Overste haar bij de naast wonende maagden in huis, doch gaf haar later verlof om naar Zuiderwoude terug te keren teneinde 'een stut te zijn van de alderdom ende armoede haerder ouders'. Maar wat deze edele maagd al niet meer voor goeds deed in dat ketterse verwilderde land, waar nauwelijks goede katholieken te vinden waren:

'Door haar exempelen en goede vermanige beweechde sij die kettters, sij bekeerde de zondighe weereltsche herten tot een geestelich leeven'.

Zij ondersteunde die zwakke katholieken en bracht ze tot de Goddelijke liefde. Zij offerde zich zelf geheel op ten behoeve van haar naaste, ontzag zich moeite noch arbeid als zij maar christenen kon winnen, zodat de kettters zowel als de katholieken haar hoogachtten.

Daarna gaat zij in Monnickendam wonen, waar zij de priester hielp waar maar te helpen was. Zij was altijd bereid en voor geen gevaar beducht, kortom zij was een der voornaamste lichtpuntjes van die ongelukkige tijd. Verscheidene jaren verbleef zij in Monnickendam 'uit ghehoorsaemheit ende beschickinge Gods', doch desalniettemin wilde zij niet 'dat haer dode ligchaem daer soude blijven, maar wenschte te Suerwou' begraven te worden, waar zij vandaan kwam.

En zo is geschied, hoewel het bijna onmogelijk scheen om er te komen vanwege de slechte toestand van de toegangsweg. Het was namelijk tussen vriezen en dooien. Maar God beschikte een voortreffelijk en rijk man, die met grote moeite dat 'Heilige Lichaem' daar bracht met zijn eigen ijsslee.

Zij is 'daer statelijk ende eerlijk begraven'. Zij is gestorven op de 13de maart 1635, 74 jaar oud.

*Met dit verhaal is weer iets aan de vergetelheid van de historie van Zuiderwoude ontrukkt.
Uit: Waterland VIII, A. Driessen overdr. Bijdr. Gesch. Bisdom Haarlem 1908*

WATERSNOOD 1916:

Brief van Aagje Kleerebezem aan broer Jan in Hengelo.

Overdenking

Wanneer ik over het 'tuintpad van mijn grootvader Jan' in Broek in Waterland wandel, dwalen mijn gedachten af naar de tijd toen hij nog jong was. Vanaf de draaibrug, in de schaduw van de Nederlands Hervormde Kerk, tuur ik dan vaak over het weidse Havenrak waar je zomers zo heerlijk kunt spelevaren en schaatsen in de winter.

Nico Scheepmaker, jaren inwoner van Broek, verwoordde zijn gevoelens over het dorp, geïnspireerd door de Kampense winterschilder Avercamp, aldus:

*Geen dorp zo mooi als Broek in Waterland
wanneer het Havenrak is dichtgevroren.
De winkelmisjes zwieren elegant
de polder tegemoet op dure Noren
en horen hoe de kerkklok van de toren
met zijn gelui de ruimte overspant,
omdat er weer een baby is geboren
ten bate van de burgerlijke stand.*

*De mutsen en de schitterende schaatsen
die, gretig elke zonnestraal weerkaatsen
staan in een fel contrast met al het grijs
van het doorgegroefde spinnewebben-ijs.*

*O Avercamp, keer nog een keertje terug
en schilder dit tafereel vangf de brug.*

Hervormd Diaconie en Weeshuis

In zijn jeugdijaren zal Jan (1865-1938) ongetwijfeld met zijn vriendjes met veel plezier over het dichtgevroren Havenrak hebben geschaatst. Door het overlijden van zijn moeder Grietje van Vuure in 1868 en het huwelijk van zijn vader Jan met Geertruij van Vuure (zus van Grietje) in 1869, veranderde er veel voor de kinderen Aagje, Pieter en Jan in het nieuwe gezin Kleerebezem. Hun leven veranderde nog ingrijpender toen vader op 26 januari 1873 overleed en zij, respectievelijk 11, 9 en 8 jaar, drie dagen later in het Weeshuis werden ondergebracht. Hun stiefbroer Jacob, 4 jaar oud, bleef bij moeder Geertrui wonen.

In de notulen van 30 januari 1873 van het Diaconie en Weeshuis staat geschreven:

De weduwe Kleerebezem komt met verzoek om onderstand in de vergadering, en is haar gezecht dat haar verzoek eerst volgende Kerkeradsvergadering zal gebracht worden, int weeshuis zijn opgenomen drie kinderen van Wijlen J. Kleerebezem en Grietje van Vuure zijnde Aagje, Pieter en Jan.

Als meerderjarige verlaat Aagje (1862-1916) in april 1885 het weeshuis en vertrekt naar Monnickendam. Mijn grootvader Jan (eerst timmerman, later aannemer) vertrekt op 13 november 1883 naar Purmerend om vervolgens op 21 augustus 1885 naar Almelo te verhuizen als volleerd timmerman. Hij trouwt op 6 juli 1893 in Hengelo met Elizabeth ten Dam.

Broer Pieter (1864-1910), schilder, vertrekt in 1887 uit het weeshuis naar Den Haag en trouwt op 15 april 1888 in Ambt Almelo met Janna Hondebrink.

Brief uit 1916

De stormvloed raasde op 13 en 14 januari 1916 over Noord-Holland. Eén van de zwaarst getroffen gebieden was Waterland. Ruim 14.000 hectare land liep bijna geheel onder water. Grootvader Jan in Hengelo vraagt in een brief aan Aagje in Monnickendam hoe het met haar gaat en of zij hulp nodig heeft. Aagje schrijft op 18 januari 1916 over de ontstane situatie aan broer Jan en schoonzuster Elizabeth in Hengelo 1):

M'dam 18/1-16.

Lieve Broeder en zuster.

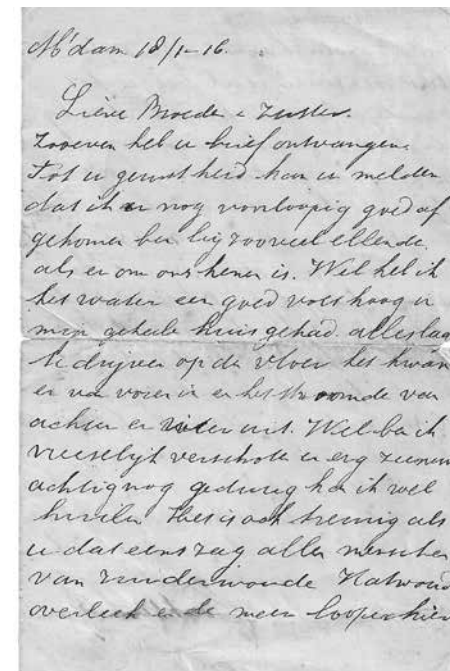
Zooeven heb u brief ontvangen. Tot u gerustheid kan ik u melden dat ik er nog voorloopig goed af gekomen ben bij zooveel ellende als er om ons heen is. Wel heb ik het water een goede volle laag in mijn geheele huis gehad. Alles lag te drijven op de vloer, het kwam er van voren in en het stroomde van achter er weer uit. Wel ben ik vreeselijk verschoten en erg zeenuwachtig nog gedurig kan ik wel huilen.

Het is ook treurig als u dat eens zag alle menschen van Zuiderwoude en de meer loopen hier rond zonder haver en goed. Het Herv. Weeshuis is al vol en het oude Mannenhuis en dan bij andere menschen. Er wordt al veel goed gedaan en de boeren die al hunne vee verloren hebben. Er gaan karren vol verdrongen vee voorbij. In de hervormde kerk staat het vol met koeien en de doleerden kerk en doopsgezinde kerk en de luthersche kerk vol met menschen. Op Marken zijn er 16 menschen verdrongen zes huizen ingestort. Op het oogblik staat er nog veel huizen onderwater. Het is anders voor mij wel wat treurig dat ik zoo alleen woon. Den menschen konden mij niet wakker krijgen. We hebben in geen ⁽²⁾ dagen een post gehad een krant krijgen we nog niet en tram kan niet rijden door de groote gaten in wegen. Een zondag was iedereen aan het werk. De Dominees waren zelf aan het koeiendrijven.

O, Jan en Betje, ik kan u toestand niet schrijven zoo treurig te Broek staat er ook zooveel water. Ik ben druk aan het stoken, weet het zeewater blijft zoolang in het huis. Maar als het zoo blijft dan ik lijd gelukkig nog geen gebrek het is wel een schade post. Maar dank god dat ik er zoo afgekomen ben. Wanneer u geen bericht krijg wordt de toestand niet erger. Omdat er bijna geen post gaat kan ik niet zoo schrijven en ten tweede ben ik erg zeenuwachtig 's nachts bijna niet slapen of ik schrik wakker. We hebben wel geen oorlog maar dat is ook een ramp die nog jaren duurt eer de menschen het te boven is. Gister is de Koningin er geweest om alles te bekijken, ze liep maar door de koeien heen of het een boeren meid was. Noch hartelijke groeten aan u allen uwe lieve zuster Aagje.

De reis naar Monnickendam

Oudtante Aagje is ongehuwd gebleven en overleed op 17 maart 1916 in wijk 4 nr. 48 te Monnickendam, nu Noordeinde 17 ³⁾. Toen grootvader bericht kreeg van haar overlijden reisde hij meteen de volgende ochtend af vanuit Hengelo naar Monnickendam. Na een vermoeiende reis kwam hij in de late avonduren aan en haalde bij de naburige kapper Klaas Klein de sleutels van het sterfhuis. Hier hoorde hij dat zijn zus de vorige dag 's morgens uit bed was gestapt en dood was neergevallen. Het lichaam van zijn zus was nog in het huis aanwezig.

Eerste bladzijde brief van oudtante Aagje Kleerebezem.

Oudtante Aagje Kleerebezem.

Gezicht vanaf de brug op het Havenrak.

Na het horen van de situatie nam hij polshoogte in het huis van zijn overleden zus. Toen hij de volgende dag weer bij de kapper kwam om de sleutels af te geven vroeg de kapper: "Zeg Jan, waar heb je vannacht geslapen?" In het huis van mijn zuster natuurlijk. De kapper stijf van schrik: "Maar waar heb je dan in hemelsnaam geslapen?" Naast mijn zuster in bed, ik kan haar toch niet alleen laten liggen.

Terug in Hengelo vertelde hij het aan mijn grootmoeder die hevig ontsteld uitriep: "Hoe heb je dat toch kunnen doen Jan? Grootvader vond het allemaal heel gewoon 4).

De verschrikkingen van de watersnood zijn ongetwijfeld van invloed geweest op Aagjes gezondheid gezien haar plotselinge overlijden één maand later. Of grootvader Jan nadien ooit nog in Broek in Waterland is geweest, is in nevelen gehuld. De afstand vanuit Twente naar Monnickendam en Broek in Waterland was in die dagen een 'wereldreis'.

Helmig Kleerebezem

1. Volgens de overlijdensakte woont Jan dan met zijn gezin in wijk 1 no. 56, nu Keerngouw 16. In de volkstelling van 1879 woont de weduwe Jan Kleerebezem in het winkelwoonhuis wijk 1 nr. 77, nu Dorpsstraat 3. In mei 1885 vertrekt ze naar haar zoon Jacob in Amsterdam. De volkstelling vermeldt verder dat in wijk 1 no. 56, nu P. Kok woont.
2. De brief, in mijn bezit, is integraal overgenomen.
3. Aangifte van haar overlijden deden Klaas Karmelk (winkelier/ timmerman/aannemer) en Evert Langedijk (winkelier), inwoners van Monnickendam. Aan het Noordeinde 29 bedreef Aagje toen haar manufacturenzaakje met daarbij een naai- en breischool.
4. Oom Henk Kleerebezem (1903-1992) vertelde mij dit verhaal in 1970 toen hij over zijn werkzame leven sprak als timmerman en later als architect. Als jongeman werkte hij in Monnickendam, Andijk en Hoorn. Daar vertelde hij mij vaak over in tegenstelling tot zijn broers, mijn vader Jan Pieter (1898-1980) en oom Ger (1905-1964). De liefde voor Broek in Waterland heb ik dan ook uit zijn verhalen en het stamboononderzoek naar de Kleerebezems in Noord-Holland. Bij de crematie van oom Henk haalde ik, als eerbetoon aan zijn geliefde Waterland, een strofe aan uit het torenlied van de kerk te Broek geschreven door Jan Spaans:

*"Broeker Toren
Je stem klinkt soms koud
Er is niemand geboren
En niemand getrouwd*

*Dan brengen wij mensen
Een Broeker naar 't graf
En jij laat ons weten een leven liep of.*

Peter Spier is de zoon van de joodse tekenaar Jo Spier, die de Tweede Wereldoorlog overleefde en bekendheid verwierf door zijn tekeningen voor De Telegraaf en Elsevier. Zij woonden vroeger aan de Erven 5. Peter Spier woont nu in de VS. Van hem ontvingen wij onderstaande mail.

Geachte heer Broeder,

Dankzij mijn oude vriend en oud-overbuurman Kees de Gier krijg ik zo nu en dan met het grootste plezier OUD BROEK.NL onder ogen.

Ik ben Peter Spier, woon al zestig jaar in de VS, hier alweer 55 jaar getrouwd met kinderen van middelbare leeftijd. Maar voor mij is Broek, waar ik van m'n 12de tot mijn 25ste woonde, nog altijd 'thuis'.

Wij woonden op de Erven, tussen Van Dieren en Peereboom, en tegenover Siem Oud en het postkantoor van Aart Zwart.

In 1945 ben ik gaan tekenen en maakte honderden schetsen in en rond het dorp. Ik kon er nog niet veel van, en de meeste van die zo langzamerhand haast antieke tekeningen, liggen met stapels van mijn latere werk in onze kelder.

De vorige week kwam ik de oude Broeker tekeningen weer tegen, waaronder een grote tekening waarop de kerk, de brug, leerkamer, schip van Hannes Breek, Havenrak en hoekje van Dr. Pares tuin op staan. Die tekening is ongeveer 75 bij 50 cm groot.

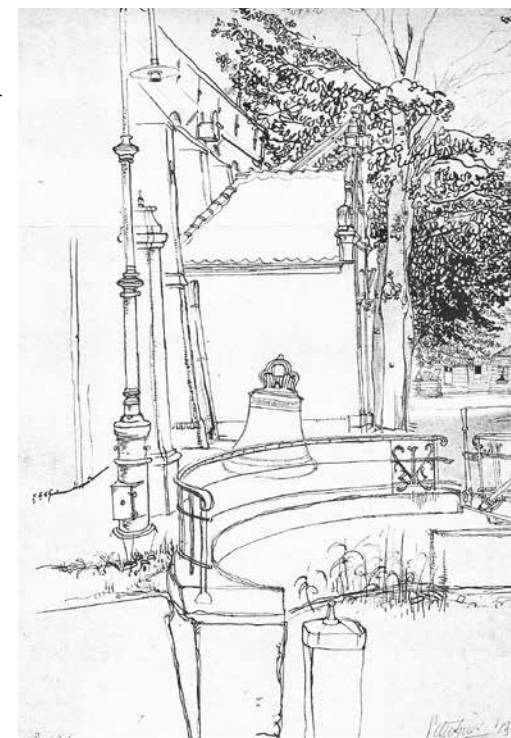
In het laatste OUD BROEK.NL nummer dat ik zag, stond een leuk stukje over de kerkklok. Die klok werd in de oorlog door de Duitsers gestolen, maar wonder boven wonder, werd hij na de oorlog heelhuids gevonden en kwam in Broek terug.

Op de eerder genoemde tekening die ik in 1946 maakte (ik was 19) staat de klok voordat die weer in de toren gehesen werd. Ik maakte een kopie van het detail van de tekening waarop de klok staat en stuur U deze per luchtpost toe. Wij bezitten geen scanner voor de computer, en mensen van onze leeftijd, ik ben 85, zijn helaas niet de meest bedrevenen met computers en I-phones...

Bedankje overbodig!

Met vriendelijke groeten,

Peter Spier

Peter Spier schenkt Vereniging Oud Broek in Waterland 150 tekeningen

Bofferd die de kost verdiende met zijn liefhebberij

Peter Spier

Zijn grootvader kon aardig tekenen, vader Jo Spier was beroeps. Peter zag, als kind, zijn vader dagelijks aan het werk, thuis in de huiskamer. Toen hij achttien was, besloot Peter Spier het ook te gaan proberen. Hij was in 1927 in Amsterdam geboren, sinds zijn twaalfde woonde hij aan de Erven in Broek in Waterland, in het huis met het paardje in de bocht.

In zijn (en ons) dorp en omgeving maakte Peter Spier honderden tekeningen en schetsen in potlood, krijt, oostindische inkt en waterverf. Op groot formaat, op klein formaat, zomaar in een map gestopt of later ingelijst in passepartout. Hij ging ermee door totdat hij in 1951 naar de VS emigreerde.

Peter Spier heeft onlangs zo'n honderdvijftig tekeningen en schetsen aan Vereniging Oud Broek in Waterland geschonken. In drie postpakketten kwamen ze aan. "Best spannend," zegt Atsie Drijver, secretaris van de vereniging. "Eerst kwam er één pakket en toen een hele week niks."

Voorzitter Dick Broeder is 'in zijn nopjes' met de gift, die hij 'heel bijzonder' vindt. "In september stellen we een deel ervan een week lang tentoon in de kerk. Wous Niemeijer, deskundig op het gebied van tekeningen en schetsen, maakt de selectie."

Atsie en Dick laten alvast een paar tekeningen zien, opgeborgen in een lijvige map. Het Broek in Waterland van vlak na de oorlog vliegt aan je voorbij. Schepen in de Broekervaart, gezichten op het dorp, nauwkeurig getekende machines, mestkarren, een slijpsteen. Scherp geschetste boertjes, schaapscheerders aan de arbeid. Buurvrouw Oud aan het wieden. De Veenderij. De Kant bij het Weeshuis (nu Leeteinde bij het Broekershuis).

Kunstacademie

Vlak na de oorlog zit Peter Spier twee jaar lang op de kunstacademie, daarna gaat hij in dienst bij de marine. Hij loopt er een andere hobby op: hij wordt een verwoed bouwer van scheepsmoellen. Indrukwekkend, zo laat een map foto's zien, die Spier naar de vereniging stuurde.

In 1951 vertrekken vader en zoon Spier naar de Verenigde Staten 'om te kijken of wij daar de kost zouden kunnen verdienen'. Een jaar later komt het hele gezin over. In New York gaat Peter met een map vol tekeningen van uitgever naar uitgever. Resultaat: tal van opdrachten voor het illustreren van boeken en het maken van tekeningen.

Tenminste tien boeken zijn in het Nederlands vertaald. Het (misschien wel) bekendste is 'De koe die in het water viel' uit 1957, geschreven door Phyllis Krasilovsky, dat behalve in het Nederlands in nog elf talen verscheen. Spier kon er een 'mooi en groot deel' van zijn jeugd in Noord-Holland in kwijt.

Na 'de koe' werd hij een veelgevraagd illustrator van kinderboeken. Zelf schreef en illustreerde hij tientallen boeken. In Nederland werd hij niet vergeten. 'Vader, mag ik mee?', het kinderboekenweekgeschenk uit 1992, is van zijn hand.

Spier is een tevreden mens. "Ik ben één van zeldzame bofferds geweest, die de kost met hun liefhebberij hebben kunnen verdienen," zei hij in een interview.

"Dat is iets, dat niet aan velen is gegeven."

HdW

Peter Spier in de Broeker kerk

Tekeningen en schetsen van Peter Spier zijn van 7 tot en met 15 september te zien in de Broeker kerk. Samenstelling dr. J.W. Niemeijer. Oud-veearts Cees de Gier, een vriend van Peter Spier, opent de expositie vrijdag 7 september om 16.00 uur.

JAN SPAANS

Helaas moesten we onlangs afscheid nemen van de bekende Broeker en lid van onze vereniging Jan Spaans. Zijn Broeker torenlied zal echter eeuwig blijven bestaan.

BROEKER TOREN

Broeker toren, je spits is zo slank
'k Wil altijd weer horen jouw breed bronzen klank
Hoor 'k 's morgens je luiden dan zijn we weer blij
want dan hebben wij er een Broekertje bij.

Broeker toren, je staat daar te staan
Als twee mensen trouwen, dan hoor ik je slaan
Jouw breed bronzen ding-dong strooit vreugdevol uit:
Wij hebben in Broek weer een Bruigom en Bruid.

Broeker toren, je stem klinkt soms koud
Er is niemand geboren en niemand getrouwd
Dan brengen wij mensen een Broeker naar 't graf
En jij laat ons weten: een leven liep af.

Broeker toren, jij ziet alles aan
Je zag generaties steeds komen en gaan
In eeuwige kringloop zijn wij ingedeeld
En wat wij ook zijn, dat is ingebeeld.

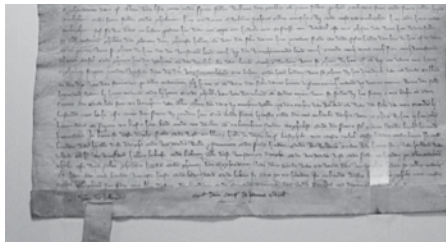
Jan R. Spaans

Burgemeester op bezoek

Onze zeer geïnteresseerde en enthousiaste burgemeester, mevvr. L.M.B.C (Luzette) Wagenaar-Kroon, op bezoek in Broek in Waterland.

Cursus paleografie voor gevorderden

Archief Katwoude, inv. nr. 7. Akte waarbij Jan van Henegouwen in eigendom overdraagt: een stuk land gelegen tussen 'Monekedam' en de 'Sevensanc' genaamd 'Catwoude'. 7 januari 1322.

Het Waterlands Archief organiseert vanaf eind oktober 2013 een cursus paleografie voor gevorderden, voor wie zich verder wil bekwaamen in het lezen van oude handschriften.

Heeft u de beginnerscursus gedaan of wilt u uw kennis weer eens ophalen, dan is deze cursus geschikt.

De cursus omvat tien lessen. De docent behandelt handschriften vanaf de 14e eeuw en verdiept zich, samen met u, verder in de inhoud en gebruiksmogelijkheden van de archieven. Daarnaast komen de oorkondeleer, chronologie en historische cartografie aan bod.

Het lezen van oude handschriften is niet eenvoudig, maar iedereen kan het leren.

Van de cursisten wordt wel verwacht dat zij voldoende tijd besteden aan het voorbereiden van de teksten. Vandaar dat de cursus om de week wordt gehouden en wel op de dinsdagavond van 19.00-21.00 uur in het Waterlands Archief te Purmerend.

De kosten zijn € 89.00 per cursus, inclusief lesmateriaal.

U kunt zich nu al opgeven bij Els Mak van het Waterlands Archief, 0299-411546 of via e.mak@waterlandsarchief.nl.

COLLECTIE ONLINE

Kijk eens wat er allemaal gebeurt. Vele uren en dagen worden er besteed door Aagje en Atsie om met behulp van Sytze Boschma de collectie online te krijgen.

‘Hij dee ’t weer!’

*Door de broek van Sijmen Ordeman
Want Sijmens broek viel uit de toon
Die was dan ook wat ongewoon
Want deze had niet naar behoren
Een doodgewone gulp van voren
Hij had een grote klep met knopen
En klapte aan de voorkant open
Zodat het plegen van een plas
Een hele ceremonie was!*

Sijmen Ordeman woonde aan Leeteinde 6. Hij was een oude morsige man met een slappe zwarte vilthoed op, een rode halsdoek om, gouden oorring en hij droeg onder een soort wambuis die oerdegelijke broek-met-klep waarover bovenstaand gedicht gaat. Sijmen had in de Noordmeer een stel kippenhokken staan waar hij iedere dag naar toe ging, en die, met zijn konijnen, zijn enige onderwerp van gesprek vormde.

Geen excursie

In onze vorige uitgave werd u gevraagd de datum 25 september alvast in uw agenda te zetten.

Bij nader inzien hebben we besloten dit jaar niet op reis te gaan. Jammer, maar in de toekomst gaan we beslist weer samen op pad. U hoort het tijdig.

De Excursie Commissie

Vraag en aanbod van personeel in Broek is wel iets veranderd in de afgelopen jaren.

KLAAS HOUTMAN te Broek in Waterland vraagt een, Boerenmeid en Knecht

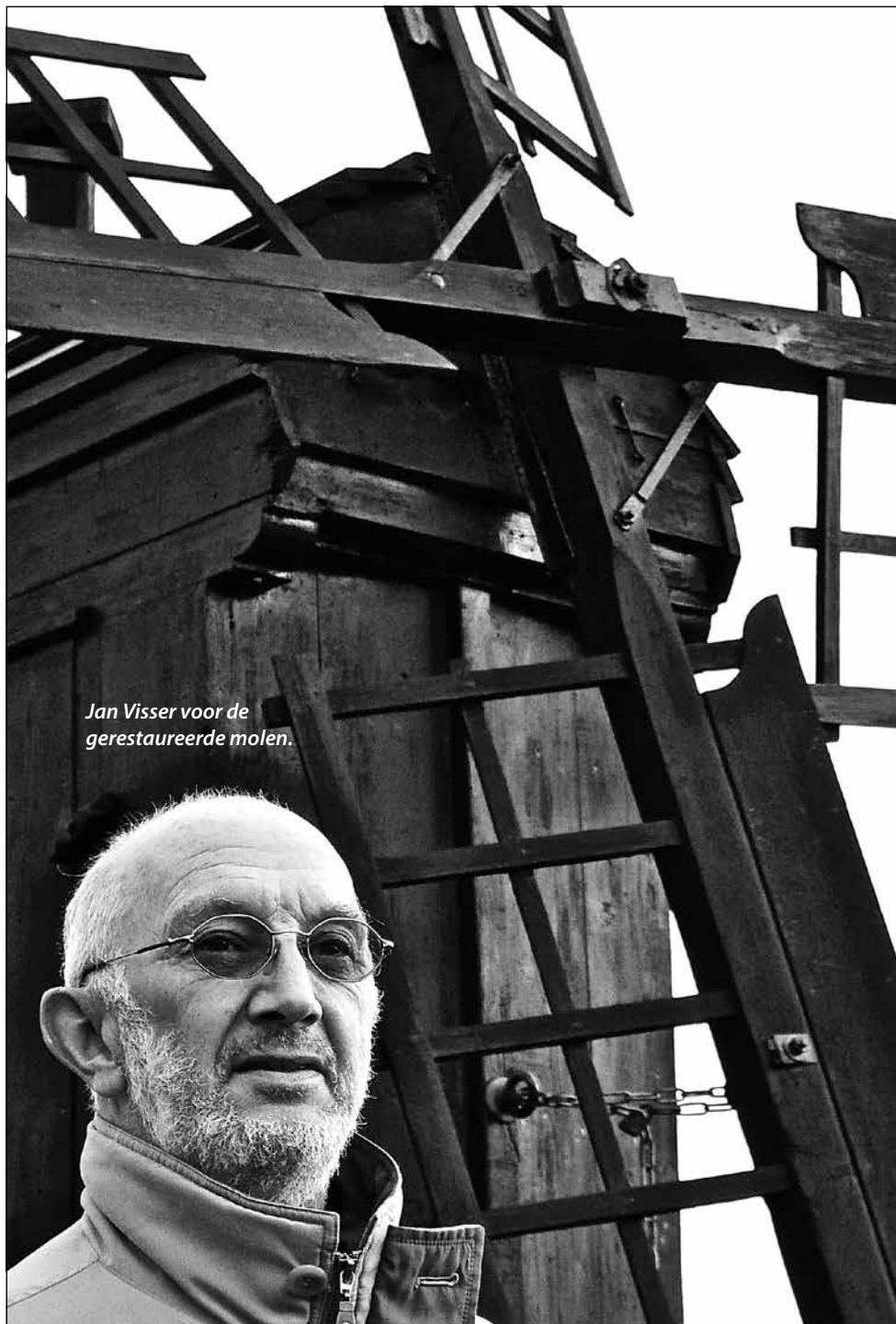
Beide goed kunnende melken.

Uit de Purmerender Courant 30-04-1882

De meeste kinderen waren wel een beetje bang voor hem, maar ze gingen toch altijd stiekem kijken als hij naar de boom bij zijn schuurtje ging waar hij zijn speciale plashoek had. Het was een hele ceremonie, als hij die klep losknoopte en naar voren liet klappen. Dat fascineerde ons kinderen bijzonder. Hoeveel jaren Sijmen Ordeman zijn water over Gods akker liet lopen vermeldt de geschiedenis niet, maar wie weet... is de rulle zandweg die vroeger tussen Roomeinde en Leeteinde doorliep, sindsdien veranderd in 't Dee. Iedere keer als Sijmen Ordeman, met de klep omlaag, zijn plas had gedaan kwamen de kinderen uit de omgeving opgewonden thuis, roepende: "Hij dee 't weer! Daaruit is in de loop der jaren de naam van dit romantische riviertje ontstaan...."

Tekening: Peter Spier

*Jan Visser voor de
gerestaureerde molen.*